

การวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องจิตตมาตรของโยคจาร กับจิตนิยมของจอร์จ เบิร์กเลย์

A Comparative analysis of the concept of the Mind Only of Yogācāra and Idealism of George Berkeley

พระประเจน กรุตโตโม (ทองเหมะ)

Phra Prajen Karuttamo (Tonghame)

บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author, e-mail: prajen.19thm@gmail.com

Received April 9, 2025; Revised April 21, 2025; Accepted: August 30, 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้ต้องการตอบคำถามว่าแนวคิดเรื่องจิตตมาตรของโยคจารกับแนวคิดเรื่องจิตนิยมของจอร์จ เบิร์กเลย์มีความเหมือนกันและต่างกันหรือไม่ หากมีความเหมือนกัน จุดที่เหมือนคืออะไร? และหากมีความแตกต่างกัน จุดที่แตกต่างคืออะไร บทความนี้ได้มีการเสนอว่า ทั้งจุดที่เหมือนและจุดที่แตกต่างกันสามารถพบได้ โดยจุดที่เหมือนกันคือ แนวคิดของโยคจาร และ จอร์จ เบิร์กเลย์มีความเห็นร่วมกันว่า สสารไม่มีตัวตนที่เป็นอิสระ หากไม่มีจิตรับรู้ ก็ไม่มีวัตถุทางกายภาพ ทั้งสองพยายามอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างจิตและวัตถุภายนอก และตั้งคำถามว่าสิ่งที่ถูกรับรู้มีอยู่จริงหรือไม่ ส่วนในประเด็นที่ต่างกันนั้น ในแง่หนึ่งโยคจารเชื่อว่าจิตดำรงอยู่ในฐานะกระแสน้ำที่เปลี่ยนแปลงไปตามกรรม ซึ่งจิตนั้นทำงานผ่านวิญญาน 8 ประการ จิตนั้นเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา และสามารถพัฒนาไปสู่การตรัสรู้ได้ ในทางตรงกันข้ามจอร์จ เบิร์กเลย์ เชื่อว่าจิตดำรงอยู่ในฐานะผู้รับรู้ และการดำรงอยู่ของโลกขึ้นอยู่กับ การรับรู้ของจิต กล่าวคือ โลกภายนอกไม่มีอยู่จริงหากไม่มีจิตที่รับรู้มัน และพระเจ้า เป็นผู้รับรู้ทุกสิ่ง ทำให้โลกดำรงอยู่ได้อย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ: จิตตมาตร; โยคจาร; จิตนิยม; จอร์จ เบิร์กเลย์

Abstract

In this paper, an attempt was purposely made to provide the answer to the question that ‘Are there any similarities and differences between the concept of the Mind only of Yogācāra and Idealism of George Berkeley?’ and if there are similarities, then what are those points? And if there are differences, then what are those points? In this paper, it argues that both are found, the points of similarity are that Yogācāra and Berkeley share the

view that there is no independent existence of materiality, if there is no mind perceiving it, then there is no materiality, both of them attempt to explain the relationship between mind and the external object and they also ask the question that whether or not the perceived object really exists. In the points of difference, on the one hand, Yogācāra holds that mind can exist as the stream of changing consciousness depending upon Kamma through eight kinds of consciousness. According to Yogācāra's view, such mind always changes and can be developed leading to enlightenment, on the other hand, Berkeley believes that mind exists as the perceiver and the existence of the world depends on the perception of the mind. From this claim, the external world does not exist without the perception of the mind. God becomes the perceiver of everything and thereby sustaining the world accordingly.

Keywords: Mind only; Yogācāra; Idealism; George Berkeley

บทนำ

จากกระแสสังคมเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องการเชื่อมจิต โดยมีนัยเป็นการเชื่อมกระแสจิตระหว่างจิตของเทพกับจิตของมนุษย์ โดยการใช้แสงธรรม ซึ่งไม่สามารถที่จะสัมผัสได้ด้วยตาเนื้อ จึงเกิดปัญหาขึ้นว่าความเชื่อเรื่องจิตดังกล่าวนั้นจะมีนักปรัชญากลุ่มใดสามารถที่จะอธิบายความได้ชัดเจนยิ่งขึ้น “แนวคิดเกี่ยวกับธรรมชาติของความเป็นจริงและบทบาทของจิตเป็นหัวข้อสำคัญในปรัชญาทั้งฝั่งตะวันออกและตะวันตก สำนักโยคจารเสนอแนวคิด “จิตตมาตร” ซึ่งเชื่อว่าทุกสิ่งเป็นเพียงจิตและไม่มีวัตถุภายนอกที่มีอยู่จริง ในขณะที่ จอร์จ เบิร์กเลย์ นักปรัชญาตะวันตกได้นำเสนอแนวคิด “จิตนิยม” (Idealism) ซึ่งมีจุดยืนที่เหมือนกันว่า วัตถุไม่มีอยู่อย่างอิสระ หากไม่มีจิตรับรู้ แนวคิดทั้งสองนี้ต่างพยายามอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างจิตกับโลกภายนอก และตั้งคำถามว่าสิ่งที่เรารับรู้มีอยู่จริงหรือไม่ ?” (กิริติ บุญเจือ, 2529)

อย่างไรก็ตาม แม้ทั้งสองแนวคิดจะมีเหมือนกันที่เน้นความสำคัญของจิตเหนือวัตถุ แต่พวกเขาก็มีจุดแตกต่างที่สำคัญ โดยจิตตมาตรมุ่งเน้นไปที่กระบวนการทางจิตที่นำไปสู่การหลุดพ้นจากสังสารวัฏ ขณะที่จิตนิยมของเบิร์กเลย์ให้ความสำคัญกับญาณวิทยา (epistemology) และอธิบายการดำรงอยู่ของโลกผ่านการรับรู้ของจิต รวมถึงบทบาทของพระเจ้า

บทความนี้มุ่งวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบแนวคิดจิตตมาตรของโยคจารและจิตนิยมของเบิร์กเลย์ โดยพิจารณาทั้งประเด็นที่เหมือนกันและต่างกัน เพื่อให้เข้าใจถึงบริบทและวัตถุประสงค์ของแต่ละแนวคิดได้อย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้น

แนวคิดเรื่องจิตตมาตของโยคจาร

1. จิตคืออะไร นิกายโยคจารมีทัศนะที่แตกต่างจากระบบความคิดอื่น ๆ ก็คือ การยอมรับความเป็นจริงที่มีอยู่เพียงสิ่งเดียวของวิชญาณหรือจิต ไม่มีความจริงอื่นใดนอกจากจิต และการปฏิเสธความเป็นจริงของวัตถุภายนอก เพราะสิ่งที่มีอยู่จริงคือจิต (วิชญาณ) ส่วนสรรพสิ่งภายนอกในโลกที่เราเห็นนั้นไม่มีอยู่จริง แต่เป็นการสร้างขึ้นของจิตเท่านั้น ไม่มีความเป็นจริง ดังนั้น คำสอนของนิกายนี้จึงมักจะกำหนดโดยคำว่า มีเพียงจิตเท่านั้น (วิชญาณมาต, จิตตมาต) หรือ มีการรับรู้เท่านั้น (วิชญูปติมาต) (Thomas, 1994) ด้วยเหตุนี้จิตจึงเป็นรากฐานของการสำนึกถึงความจริงเชิงอัตวิสัยที่รองรับทุกภาวะที่เกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไป ความสำนึกนี้เกิดจากกระบวนการทำงานของจิต ทั้งหมดนั้นชี้ให้เห็นว่าหลักการของโยคจารอยู่ภายใต้แนวคิดจิตตมาตระ ที่แปลว่า จิตหนึ่ง หรือจิตเดียว จิตเท่านั้นเป็นตัวสร้างปรากฏการณ์กล่าวคือ สำหรับนิกายโยคจาร ร่างกายแขนขา ตลอดจนถึงทรัพย์สมบัติทั้งหลายของเรายังไม่ได้หากไม่มีจิต หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง สิ่งเหล่านี้เมื่อทอนลงจนถึงที่สุดแล้ว ก็คือผลผลิตของจิตนั่นเอง จักรวาลนี้จึงมีเพียงจิตและผลผลิตของจิต ไม่ว่าความรู้ ความจริง หรือแม้แต่ความหลุดพ้นก็ล้วนแล้วแต่เกิดขึ้น ดำเนินไป และจบสิ้นที่กระบวนการทำงานของจิตทั้งสิ้น ดังนั้น การมีอยู่หรือไม่มีอยู่ของวัตถุภายนอกจึงไม่ใช่เรื่องสำคัญที่จะนำไปสู่ความรู้แจ้งหรือความหลุดพ้น อีกทั้งวัตถุภายนอกจะมีหรือไม่มีอยู่จริงไม่อาจยืนยันได้จึงไม่ใช่ประเด็นสำคัญ (สุมาลี มหณรงค์ชัย, 2541)

2. จิตมีอยู่อย่างไร จิตของมนุษย์มีองค์ประกอบ 2 ประการ คือ 1.สสารและจิตหรือร่างกาย และจิตมีความสัมพันธ์กันโดยไม่มีใครสร้างใครหรือใครเกิดก่อนใครจิตก็มีอยู่สสารก็มีอยู่ในความเป็นจริงของมันหมายถึงจิตมีความเป็นจริงในความเป็นสสารกายมีความเป็นจริงในความเป็นสสารดังที่ปรัชญาธรรมชาตินิยมที่ยึดทฤษฎีวิวัฒนาการแบบก้าวกระโดดที่ยอมรับว่าจิตเป็นผลของวิวัฒนาการ ซึ่งพุทธ ปรัชญาเถรวาทถือว่า “คนเกิดมาจากเหตุปัจจัยมีองค์ประกอบหลายๆ อย่างมารวมกันเป็นเหตุให้เกิดขึ้นเป็นปรากฏการณ์ทางธรรมชาติมีรูปร่างลักษณะตามที่เราเห็นอยู่ในปัจจุบัน ” 2. อิสระภาพของมนุษย์ตามแนวปฏิจสมุปบาทอิสระภาพของมนุษย์ตามแนวปฏิจสมุปบาทถือว่าโลกและชีวิตตามความจริงของสภาวะธรรมล้วนๆ ที่เป็นเรื่องของขันธ 5 ธาตุ 18 ปฏิจสมุปบาทไตรลักษณ์ที่ทำให้เห็นว่าพระพุทธองค์ไม่ตรัสตอบคำถามเชิงอภิปราย(อพยากตปัญญา) แต่ทรงสอนเนื้อหาทางอภิปรายมีขันธและธาตุเป็นจุดเริ่มต้นของนักปรัชญาที่มีการโต้แย้งในเรื่องของจักรวาลวิทยา ซึ่งเป็นการนำเสนอแบบดั้งเดิมด้วยวิธีการโต้แย้งเชิงนิรนัย (วิธาน สุชีวงศ์, 2529)

ในทัศนะของนิกายโยคจาร ยอมรับความจริง 2 อย่าง คือ สมมติสัจจะ คือสิ่งที่ปรากฏในฐานะสิ่งที่เป็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้รู้และสิ่งที่ถูกรู้(ทวิภาวะ) ไม่มีความเป็นจริงเป็นความจริงสมมติเป็นฉากกั้นที่ปกปิดความจริงสูงสุด จึงเรียกว่า สังวฤติ คือ เครื่องปกปิดหรือเครื่องหุ้มห่อ เพราะการปกปิดนี้ ทำให้คนทั่วไปไม่สามารถเข้าใจสิ่งต่างๆ ตามที่มันเป็นจริง ส่วนสิ่งที่เป็นความจริง คือจิตที่ไม่มีทวิภาวะ ดังนั้น สิ่งที่เป็นความจริงจึงถูกปกปิดโดยสิ่งที่ปรากฏ สมมติบัญญัติปกปิดสิ่งที่เป็นความจริงสมมติทั้งสิ้น เพราะสรรพสิ่งเหล่านั้นไม่มีอยู่จริงเหมือนรูปมายาที่นักมายากลสร้างขึ้น สิ่งที่ถูกสมมติว่ามีอยู่นั้นเป็นเหมือนภาพลวงตา ไม่มีอยู่จริงเพราะสิ่งเหล่านั้นติดอยู่ภายใต้ความจริงที่เป็นสมมติสัจจะ สิ่งที่มีอยู่นั้นมี 2 อย่าง คือ สิ่งที่ปรากฏและสิ่งที่มีอยู่เหนือสิ่งที่ปรากฏ สิ่งที่มีอยู่เป็นปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างผู้รู้กับสิ่งที่ถูกรู้(ทวิภาวะ) เป็นความจริงมีอยู่แบบ

สมมติ ส่วนสิ่งที่มีอยู่เหนือปรากฏการณ์ไม่มีทวิภาวะ เป็นความจริงที่อยู่เหนือปรากฏการณ์ (โลกุตตระ) เป็นสิ่งที่ไม่มีสาเหตุเป็นหนึ่งไม่มีสอง ดังนั้น ความจริงจึงมี 2 อย่าง คือ ความจริงสมมติและความจริงสูงสุดสิ่งที่เป็นจริงมีเพียงหนึ่งเดียวเท่านั้น คือ ปรมาตตัสัจจะ ส่วนสมมุติสัจจะจะเป็นความจริงที่เป็นปรากฏการณ์ ไม่มีอยู่จริงเป็นเหมือนความฝันและภาพลวงตานอกจากแบ่งความจริงออกเป็น 2 ระดับ ยังได้อธิบายความจริงทั้ง 2 ระดับนั้นให้ละเอียดออกไปอีก โดยแบ่งออกเป็น 3 ระดับ ดังนี้ (Chatterjee, 1975) คือ

1) ปริกัลปิตะ หมายถึง สิ่งที่เกิดจากจินตนาการไม่มีอยู่จริง เป็นเพียงมายาหรือภาพลวงตา เป็นสิ่งที่ไม่เป็นจริงแม้ในระดับของสิ่งที่ปรากฏ ลักษณะที่แท้จริงของมันเป็นเพียงการจินตนาการที่ไม่มีอยู่จริง

2) ปรตันตระ หมายถึง สิ่งที่ปรากฏในฐานะความสัมพันธ์(ทวิภาวะ) ระหว่างผู้รู้และสิ่งที่ถูกรู้ รูปแบบของการปรากฏเป็นสิ่งที่ไม่เป็นจริง แต่สิ่งที่สร้างสิ่งต่าง ๆ ให้ปรากฏนั้นเป็นจริง ปรตันตระ คือ การรับรู้ที่แปรเปลี่ยนไปเป็นรูปแบบต่าง ๆ

3) ปรินิษปันนะ หมายถึง ความจริงสูงสุด มีฐานะเท่ากับสิ่งสมบูรณ์ เป็นสภาวะที่มีทวิภาวะอยู่เหนือการบรรยายด้วยคำพูด ไม่สามารถเข้าถึงได้แม้โดยความคิดเป็นความจริงที่ตั้งมั่น ปริกัลปิตะ เป็นเพียงการจินตนาการ เป็นเพียงสิ่งลวงตาจึงไม่มีอยู่

3. จิตทำงานอย่างไร นิกายโยคอาจารย์ เชื่อว่า จิตมาตร หรือ วิญาณมาตร ถือว่าเป็นหัวใจสำคัญของนิกาย โดยเฉพาะข้อความในคัมภีร์ลังกาตารสูตรที่ว่า “แม้สิ่งหนึ่งสิ่งใดมีอยู่ ด้วยความหลงผิดของจิต (สิ่งนั้น) ย่อมเกี่ยวเนื่องด้วยสภาพทั้งสองของอาลยวิญาณ โลกที่ปรากฏเป็นเพียงความรู้จากประสาทสัมผัส เป็นมหาสมุทรที่เกิดจากการเห็น” และว่า “โลก 3 เป็นเพียงความรู้ทางประสาทสัมผัสเท่านั้น” เป็นต้น ด้วยข้อความดังกล่าวนี้ ทำให้การศึกษาพระ พุทธศาสนาในเชิงวิชาการแบบสมัยใหม่ โดยเฉพาะการศึกษาในเชิงปรัชญาตะวันตกได้จัดแนวคิดของนิกายโยคอาจารย์ให้อยู่ในประเภทจิตนิยม คือ แนวคิดที่เชื่อว่าจิตเท่านั้นที่มีอยู่จริง สรรพสิ่งเป็นเพียงเงาสะท้อนหรือผลผลิตของจิตเท่านั้น นอกจากนั้น ยังได้มีการนำเอาแนวคิดของนิกายโยคอาจารย์ไปโยงกับแนวคิดเรื่อง “ประภคฺติ” ของลัทธิสาขยา และแนวคิดเรื่องพรหมันของลัทธิอิทวตะ เวทานตะ แนวคิดเรื่องจิตมาตรของโยคอาจารย์ว่าเป็นแนวคิดที่ถือว่าจิตหรือวิญาณอย่างเดียวนั้นมีอยู่จริง นิกายโยคอาจารย์ได้สร้างปรัชญาระบบปรัชญาแบบจิตนิยมขึ้นมา จาก “อาลยวิญาณ” คือสอนว่าทุกสิ่งทุกอย่างล้วนมีสภาพเป็นจิต และออกจากจิตทั้งสิ้น เป็นมูลการณ์ของโลกแลสรรพสิ่ง ดังข้อความในอภิธรรมสูตรที่ว่า “อนาทิกาลโก ธาตุะ สรรวมสมาครยะ ตสฺมิน สติ คติ สรวา นิรวาณาธิกโมปิวา” แปลว่า ธาตุที่ไม่มีกาลเบื้องต้น (อาลยวิญาณ) เป็นที่อาศัยแห่งธรรมทั้งปวง เมื่อธาตุนั้นมีก็มีคติทั้งปวง แม้การบรรลุพระนิรวาณก็ย่อมมีด้วย นั่นคืออาลยวิญาณเป็นมูลฐานแห่งสรรพสิ่ง ถ้าไร้อาลยวิญาณนี้แล้ว สรรพสิ่งก็ไม่มี ทั้งนี้ก็เนื่องด้วยสรรพสิ่งเป็นเงาสะท้อนหรือเป็นพฤติกรรมของอาลยวิญาณนั่นเอง อาลยวิญาณมีหน้าที่ 2 อย่าง คือ “เก็บ” และ “ก่อ” คือ เก็บเอาพืชหรือเมล็ดพันธุ์ของสิ่งทั้งปวงเอาไว้ เช่น กุศล อกุศล อาสวะ และอนาสวะ เป็นต้น จากนั้น จึงก่อหรือแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ออกมาโลกทางกายภาพที่เราได้สัมผัสอยู่ทุกวันนี้ได้เพราะมีจิต หากไม่มีจิต สิ่งเหล่านี้ย่อมไม่มีจักรวาลในทัศนะของนิกายโยคอาจารย์ประกอบด้วยสิ่งเดียว สิ่งนี้นิกายนี้เรียกว่าจิต ร่างกายของเราและทรัพย์สินสมบัติต่าง ๆ ที่เราสะสมไว้ เราอาจเข้าใจว่าเป็นสิ่งที่มีอยู่จริง และมีอยู่ต่างหากจากสิ่งที่

เรียกว่าจิต แต่สำหรับนิกายโยคจาร ร่างกาย ทรัพย์สมบัติ และบ้านเรือนของเราจะมีไม่ได้ ถ้าไม่มีจิต หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง สิ่งเหล่านี้เมื่อทอนลงจนถึงที่สุดแล้วก็คือผลผลิตของจิตนั่นเอง จักรวาลนี้จึงมีเพียงจิตกับผลผลิตของจิตเท่านั้น (พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร (พรรณนา), 2552)

4. เราจะรู้ว่า มีจิตได้อย่างไร นิกายโยคจารมีทัศนะ คือ การยอมรับความเป็นจริงที่มีอยู่เพียงสิ่งเดียวของวิชญาณหรือจิต ไม่มีความจริงอื่นใดนอกจากจิต และการปฏิเสธความเป็นจริงของวัตถุภายนอก เพราะสิ่งที่มีอยู่จริงคือจิต (วิชญาณ) ส่วนสรรพสิ่งภายนอกในโลกที่เราเห็นนั้นไม่มีอยู่จริง แต่เป็นการสร้างขึ้นของจิตเท่านั้น ไม่มีความเป็นจริง ดังนั้น คำสอนของนิกายนี้จึงมักจะกำหนดโดยคำว่า มีเพียงจิตเท่านั้น (วิชญาณมาตร, จิตตมาตร) หรือ มีการรับรู้เท่านั้น (วิชญูปติมาตร) (Thomas, 1994) ด้วยเหตุนี้จิตจึงเป็นรากฐานของการสำนึกถึงความจริงเชิงอัตวิสัยที่รองรับทุกภาวะที่เกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไป ความสำนึกนี้เกิดจากกระบวนการทำงานของจิต ทั้งหมดนั้นชี้ให้เห็นว่าหลักการของโยคจารอยู่ภายใต้แนวคิดจิตตมาตร ที่แปลว่า จิตหนึ่ง หรือจิตเดียว จิตเท่านั้นเป็นตัวสร้างปรากฏการณ์กล่าวคือ สำหรับนิกายโยคจาร ร่างกายแขนขา ตลอดจนถึงทรัพย์สมบัติทั้งหลายของเรามีไม่ได้หากไม่มีจิต หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง สิ่งเหล่านี้เมื่อทอนลงจนถึงที่สุดแล้วก็คือผลผลิตของจิตนั่นเอง จักรวาลนี้จึงมีเพียงจิตและผลผลิตของจิต ไม่ว่าความรู้ ความจริง หรือแม้แต่ความหลุดพ้นก็ล้วนแล้วแต่เกิดขึ้น ดำเนินไป และจบสิ้นที่กระบวนการทำงานของจิตทั้งสิ้น ดังนั้น การมีอยู่หรือไม่มีอยู่ของวัตถุภายนอกจึงไม่ใช่เรื่องสำคัญที่จะนำไปสู่ความรู้แจ้งหรือความหลุดพ้น อีกทั้งวัตถุภายนอกจะมีหรือไม่มีอยู่จริงไม่อาจยืนยันได้จึงไม่ใช่ประเด็นสำคัญ จิตตมาตรของนิกายโยคจาร คือแนวคิดที่ว่าไม่มีวัตถุภายนอกอื่นใดที่อยู่นอกเหนือจากจิต เมื่อวัตถุภายนอกไม่มีอยู่ จึงไม่มีสิ่งที่จะถูกรับรู้โดยจิต สรรพสิ่งในจักรวาลก็คือธรรมชาติของจิตนั่นเอง วัตถุทั้งหลายเกิดขึ้นได้ เพราะมี พืชะอยู่ในอาลัยวิญญาณ พืชะหรือพลังกรรมเหล่านี้ ส่งผลออกมาในฐานะเป็นประสบการณ์ระหว่างผู้รู้หรือจิต กับสิ่งที่ถูกรับรู้หรือวัตถุภายนอก แต่แท้ที่จริงแล้วก็คือจิตเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แนวคิดจิตตมาตรของนิกายโยคจารได้มีนักคิดและนักวิชาการเสนอการตีความไว้ถึง 6 รูปแบบด้วยกัน คือ (1) การตีความแบบกุศโลบายที่ว่า จิตตมาตรเป็นคำสอนแบบกุศโลบายด้วยภาษาที่ควรไขความ (เนยารถะ) เพื่อปูทางไปสู่คำสอนเรื่องศูนยตาในขั้นสุดท้าย (2) การตีความแบบจิตนิยมทางอภิปรัชญาที่ว่า จิตตมาตรเป็นแนวคิดที่ปฏิเสธความมีอยู่ของโลกภายนอกหรือโลกทางกายภาพแล้วยืนยันว่าจิตสมบูรณ์เท่านั้นมีอยู่เพียงอย่างเดียว (3) การตีความแบบจิตนิยมอัตวิสัยที่ว่า จิตตมาตรเป็นแนวคิดที่ปฏิเสธความมีอยู่ของโลกภายนอกแล้วยืนยันว่ามีจิตปัจเจกบุคคลดำรงอยู่อย่างหลากหลายในรูปของกระแสที่เกิดขึ้นต่อเนื่อง (4) การตีความแบบพหุสัจนิยมที่ว่า จิตตมาตรไม่ใช่แนวคิดที่ปฏิเสธความจริงหลากหลายเช่นเดียวกับแนวคิดของพระพุทธศาสนายุคต้น สิ่งนี้แนวคิดจิตตมาตรปฏิเสธคือโลกแห่งทวิภาวะที่เกิดจากการคิดปรุงแต่งของจิต (5) การตีความแบบญาณวิทยาที่ว่าจุดสนใจของนิกายโยคจารคือประเด็นทางด้านญาณวิทยาที่เกี่ยวกับการรับรู้โลกอย่างผิดพลาดของมนุษย์ปุถุชน ไม่ใช่ประเด็นปัญหาเรื่องความจริงทางอภิปรัชญา และ (6) การตีความทางปฏิบัติที่ว่า จิตตมาตรเป็นแนวคิดสำหรับอธิบายปัญหาความทุกข์ในสังสารวัฏแล้วเสนอทางออกจากปัญหาด้วยการให้ปฏิบัติโยคะหรือสมาธิ (Chatterjee, 1975)

แนวคิดจิตตมาตรในคัมภีร์ขั้นต้นของนิกายโยคจารส่วนใหญ่จะเกิดปรากฏในรูปของข้อความที่ว่า “ไตรภูมิเป็นเพียงจิตเท่านั้น” ซึ่งข้อความนี้มักจะเกิดขึ้นในบริบทของการกล่าวถึงปัญหา

การรับรู้โลกของปุณฺณ เช่นบางพระสูตรกล่าวถึงจิตตมาตรในบริบทของการรับรู้ภาพนิมิตในขณะกำลังปฏิบัติกรรมฐาน บางพระสูตรกล่าวถึงจิตตมาตรในบริบทของการแสดงความเป็นไปตามเหตุปัจจัยตามหลักปฏิจจสมุปบาท บางพระสูตรกล่าวถึงจิตตมาตรในบริบทของการรับรู้โลกรอบตัวในชีวิตประจำวัน เป็นต้น ในคัมภีร์ชั้นรองของนิกายโยคอาจารย์เช่นเดียวกัน ส่วนใหญ่ก็กล่าวถึงจิตตมาตรในบริบทของการรับรู้โลกของปุณฺณ แสดงให้เห็นว่าจิตตมาตรเป็นแนวคิดที่มุ่งอธิบายปัญหาความทุกข์ในสังสารวัฏที่สัมพันธ์กับการรับรู้โลกอย่างผิดพลาดของปุณฺณ ซึ่งต้นเหตุของความผิดพลาดคือจิตที่ทำงานภายใต้การครอบงำของกิเลส พระพุทธศาสนายุคต้นมีแนวคิดหลายอย่างที่น่าจะเป็นรากฐานแนวคิดจิตตมาตรของนิกายโยคจารย์ เช่นแนวคิดเรื่องนรกสวรรค์ทางอายตนะ (นรกสวรรค์ทางจิตวิทยา) แนวคิดเรื่องสังสารวัฏในชีวิตประจำวัน แนวคิดเรื่องการคิดปรุงแต่งสร้างโลกแห่งตัวฉันของฉันภายใต้อิทธิพลของกิเลส แนวคิดเรื่องความคิดคลาดเคลื่อน (จิตวิปลาส) เป็นต้น ดังนั้นแนวคิดจิตตมาตรของนิกายโยคจารย์ควรได้รับการตีความว่าไม่ใช่แนวคิดที่ลดทอนโลกทางกายภาพลงไปหาจิตเพื่อยืนยันว่าจิตสมบูรณ์เท่านั้นมีอยู่จริงเพียงอย่างเดียว หากแต่เป็นแนวคิดทางจริยธรรมที่ลดทอนปัญหาความทุกข์ในสังสารวัฏของปุณฺณลงไปหาจิตแล้วเสนอทางออกจากทุกข์ด้วยการปฏิบัติสมาธิเพื่อพัฒนาจิต (Brain,1980)

แนวคิดจิตนิยมของจอร์จ เบิร์กเลย์

1. **จิตคืออะไร** จอร์จ เบิร์กเลย์ (George Berkeley) มีทัศนะว่า “การกินที่และการเป็นตัวเป็นตนก็เป็นมโนภาพเหมือนกับสีและเสียงเหมือนกัน” โดยทั่วไป จิตนิยม คือ ลัทธิที่ถือว่าความจริงแท้หรือความจริงสูงสุดเป็นจิต หรืออสสาร ซึ่งมีอยู่นิรันดร์ ไม่มีการเปลี่ยนแปลง เมื่อแยกลักษณะของจิตนิยมออกพิจารณาจะได้ดังต่อไปนี้

จิต เชื่อว่า จิตเป็นความแท้จริงเพียงสิ่งเดียว สสารเป็นเพียงปรากฏการณ์ของจิตเท่านั้น กล่าวคือเนื้อแท้ของโลกเป็นอสสาร

จิต เชื่อเรื่องพระเจ้า ความเป็นอมตะของวิญญาณ พระเจ้าสร้างและบันดาลความเป็นไปตลอดถึงความสิ้นสุดของสรรพสิ่ง

จิตถือว่าคุณค่าเป็นสิ่งที่มียุ่จริง เช่น ความดี ความงาม ความถูกต้อง ความผิด เป็นต้นจะต้องมีอยู่จริง ๆ ไม่ใช่สิ่งที่สมมติขึ้น ไม่ใช่ขึ้นอยู่กับความพอใจของผู้ตัดสินอสสารหรือจิตมีลักษณะเป็นนิรันดร์ (Eternal) และไม่มีการเปลี่ยนแปลง ไม่ว่าโลกของสสารจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรก็ตาม เพราะจิตมีลักษณะสมบูรณ์

2. **จิตมีอยู่อย่างไร** จอร์จ เบิร์กเลย์เป็นนักปรัชญาชาวอังกฤษที่พัฒนาแนวคิด "จิตนิยม" ซึ่งเชื่อว่าไม่มีสิ่งใดที่มีอยู่จริงนอกเหนือจากการรับรู้ของจิต เขามีคำพูดที่มีชื่อเสียงว่า "esse est percipi" (to be is to be perceived) ซึ่งหมายความว่า สิ่งที่มีอยู่จริงนั้นคือสิ่งที่สามารถถูกรับรู้ได้โดยจิต ไม่มีสิ่งใดที่มีอยู่จริงหากไม่มีการรับรู้จากจิตที่เป็นตัวกลางในการสร้างความหมายให้กับโลก ส่วนทัศนะของนักปรัชญาฝ่ายจิตนิยม (Idealism) นักปรัชญาฝ่ายสสารนิยมหรือวัตถุนิยม (Materialism) และส่วนนักปรัชญาฝ่ายทวินิยม (Dualism) มีความเห็นที่แตกต่างกันกล่าวว่านักปรัชญาฝ่ายจิตนิยมเห็นว่าองค์ประกอบของมนุษย์นั้นแบ่งเป็น 2 ประการคือจิตกับกายที่เชื่อว่าจิตสำคัญกว่าเพราะกายเป็นตัวตนที่เปลี่ยนแปลงได้ส่วนจิตหรือวิญญาณเป็นอมตะมีวิถีชีวิตของแต่ละคน

ในการบังคับบัญชาของจิตของแต่ละบุคคลร่างกายเป็นเพียงสนองเจตจำนงของจิตเท่านั้นส่วนนักปรัชญาฝ่ายสสารนิยมหรือวัตถุนิยมมีความเห็นตรงกันข้ามคือองค์ประกอบของมนุษย์ไม่มีจิตหรือวิญญาณมีแต่เพียงร่างกายเท่านั้นร่างกายมนุษย์เป็นการรวมตัวของโปรตรอนอิเล็กตรอนเหมือนกับวัตถุอื่น ๆ ต่างกันที่ว่าสลับซับซ้อนกว่าพฤติกรรมการแสดงออกของมนุษย์ที่เรียกว่า “ปรากฏการณ์ทางจิต” ที่แท้คือการกระทบกระทั่งของอิเล็กตรอนโปรตรอนซึ่งเป็นปรากฏการณ์ทางสสารนั่นเอง ความมีอยู่คือการรับรู้ (Berkeley, 1980)

ดังนั้น เราจะเห็นได้ว่า การมีอยู่ของสิ่ง ๆ หนึ่ง คือการที่มันเข้ามาอยู่ในใจของเรา หรือ “To be is to be perceived” ในชีวิตที่แท้จริงเมื่อเรามองไปนั้นก็จะเห็นทั้งสิริรูปร่าง และจะมีคุณลักษณะเช่นนี้ที่จะมารวมตัวกันกับมโนคติที่เกี่ยวกับอำนาจ ความแข็ง เต็มไปด้วยลักษณะ เมื่อเราไปสัมผัสกับสิ่งนั้น ๆ ซึ่งก็เท่ากับว่าคุณภาพต่าง ๆ ที่เรารับรู้ต่อเนื่องดี สิ่งเหล่านี้ไม่ได้ขึ้นอยู่กับเจตจำนงของมนุษย์ ส่วนการมองสิ่งต่าง ๆ ในผืนนั้นเราก็เห็นว่าข้อมูลต่าง ๆ ที่เราเห็นนั้นไม่ได้มีความต่อเนื่องใด ๆ เลย เช่น บางครั้งเราจับสายไฟแต่เราอาจไม่จับก็ได้คุณภาพที่เรารับรู้ในผืนเป็นคุณภาพที่ซับซ้อนมากและไม่มีควมสม่ำเสมอ เบิร์กเลย์ไม่ได้อธิบายความมีอยู่ของสิ่งต่าง ๆ ที่เราเรียกว่าวัตถุ แต่เขาปฏิเสธถึงความมีอยู่ ของสสาร โดยทั่วไปในฐานะที่เป็นความคิดเชิงนามธรรมสำหรับเบิร์กเลย์ แล้ววิทยาศาสตร์หรือ กฎทางวิทยาศาสตร์นั้นก็เป็นการรวบรวมมโนคติต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับความมีอยู่ร่วมกับคุณลักษณะ อะไรบางอย่างที่เกิดขึ้นในประสบการณ์ เช่น การเสียดสีจะทำให้เกิดความร้อนขึ้น ก็หมายความว่า มโนคติที่เกี่ยวกับการเสียดสีก็มีมโนคติเกี่ยวกับการรับรู้ความร้อนตามไปเสมอ ซึ่งก็หมายถึงว่า การเสียดสีนั้นก็คือสัญลักษณ์ของความร้อน กล่าวคือ วิทยาศาสตร์หรือฟิสิกส์นั้นไม่ได้มีหน้าที่ที่จะต้อง จะต้องพิสูจน์อย่างเด็ดขาด แต่มีหน้าที่ที่จะต้องบรรยายถึงความสัมพันธ์ระหว่างสัญลักษณ์และเหตุการณ์ต่าง ๆ กฎทางวิทยาศาสตร์นั้นก็เป็นการตั้งกฎเกณฑ์เงื่อนไขที่ทำให้เกิดเหตุการณ์ บางอย่าง เรามักจะวิจารณ์นักปรัชญาตรงที่เขามักจะอ้างถึงสสารในขณะที่สสารนั้นเป็นเพียงสิ่งที่ เป็น นามธรรมซึ่งมีการเคลื่อนไหว มีปริมาณและยังบังคับให้ทุกสิ่งทุกอย่างในโลกนี้มีลักษณะเดียวกัน คือ นักปรัชญาที่ทำความเข้าใจกับวิทยาศาสตร์แล้วนั้นเห็นว่า การกระทำนั้นก็คือ สสารที่เคลื่อนไหว แต่เบิร์กเลย์เห็นว่าปัญหาที่เป็นปัญหานั้นเป็นเพียงปัญหาทางด้านภาษา เช่น ปัญหา ภายหรือ จิต เบิร์กเลย์นั้นมักจะมองเหตุการณ์บนโลกนี้ว่าเป็นเพียงเหตุการณ์ที่มีความสม่ำเสมอ ที่เราสามารถที่จะบรรยายได้อย่างละเอียด แต่เราก็ไม่ควรที่จะนำมาใช้เพื่อการพูดถึงฐานะและคุณลักษณะ โดยสิ้นเชิง(Berkeley, 2015)

3.จิตทำงานอย่างไร จอร์จ เบิร์กเลย์ เชื่อว่า ปรากฏจิตนิยมอตรีวิสัย จิตนิยมวัตถุวิสัย และ จิตนิยมอัตวิสัย ซึ่งมีประเด็นดังต่อไปนี้ ความหมายของจิตนิยมนักปรัชญากลุ่มจิตนิยม เชื่อว่า มนุษย์ประกอบด้วยกายและจิต จิตเป็น อสสาร ไม่มีตัวตน ไม่ มีรูปร่าง เป็นตัวการสำคัญในการทำให้ มนุษย์มีความคิด มีความรู้สึก และเป็นการบงการให้ร่างกายทำอะไรได้ตามความต้องการของจิต จิต มีสภาพเป็นจริง และเป็นอิสระจากกาย ในลักษณะของความเชื่อของชาวจิตนิยม เป็นลักษณะที่ สุดโต่งเกี่ยวกับสภาวะที่เป็นนามธรรม เพราะชาวจิตนิยมบอกเรา ให้ทราบ ว่า “มีสิ่งที่เป็นจริงยิ่งกว่า วัตถุหรือสสาร เป็นความจริงที่ไม่มีตัวตน มีลักษณะเป็นอสสาร” เมื่อเป็นเช่นนี้ แสดงให้เห็นว่า จิต นิยม ไม่ใช่ปฏิเสธสสารเสียทีเดียว ยอมรับว่ามีอยู่ แต่ไม่ใช่ความจริงสูงสุด ที่บอกว่ามีวัตถุหรือสสาร เพราะมีจิตเป็นตัวกำหนด ส่วนที่เป็นเนื้อแท้ของโลก จึงได้แก่ “จิต” ซึ่งมีอยู่อย่างนิรันดร์ ไม่มีการ

เปลี่ยนแปลง จิตนิยม เชื่อว่า มนุษย์ประกอบด้วย 2 ส่วนคือ ร่างกาย ซึ่งเป็นสสาร และจิตวิญญาณ ซึ่งเป็นออสสาร ในขณะที่สสารนิยมบอกว่า มนุษย์คือเครื่องจักรกล จิตนิยมก็จะบอกว่า มนุษย์คือจิตวิญญาณ ที่บอกว่ามนุษย์คือจิตวิญญาณ เพราะ มนุษย์มีการริเริ่ม เหตุว่าสสารทั่วไป เช่น ก้อนหิน ไม่มีริเริ่ม พวกมันมีการเปลี่ยนแปลงหรือ เคลื่อนไหว เพราะปัจจัยภายนอกมากระทบ มันจะมีลักษณะเป็นอย่างไร ดำรงอยู่อย่างไร ล้วนแต่ ขึ้นอยู่กับปัจจัยภายนอกทั้งสิ้น แต่ว่ามนุษย์ไม่ได้เป็นเช่นนั้น มนุษย์มีการริเริ่ม มีความคิด มีความ ต้องการ มีความอยาก สิ่งเหล่านี้แหละเป็นตัวการริเริ่มที่ทำให้ มนุษย์เกิดการเคลื่อนไหว เช่น ถ้าเราหิว น้ำ เหย้าก็ต้องเดินไปหาน้ำมาดื่ม เป็นต้น ทฤษฎีเอกนิยมฝ่ายจิตได้แก่พวกที่ถือว่า ความแท้จริงของปฐมธาตุมีเพียงสิ่งเดียว มีลักษณะ เป็นนามธรรม นั่นคือ “จิต” จิตหรือนามธรรมเท่านั้นที่มีอยู่จริง โลกนี้ไม่มีอะไร นอกจากจิตดวงเดียว สสารหรือวัตถุไม่มีอยู่จริง จะต้องขึ้นอยู่กับจิต เป็นบ่อเกิดของสรรพสิ่งในโลก กล่าวคือ จิตหรือวิญญาณ เป็นพื้นฐานที่สำคัญของสิ่งทั้งหลาย แม้ว่ามนุษย์เราจะประกอบด้วยร่างกายและจิตวิญญาณ แต่ส่วนที่สำคัญเป็นตัวบ่งการ ร่างกาย หรือเป็นการบังคับให้ร่างกายแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ออกมานั้นคือ “จิต” เช่น ทฤษฎีพหุนิยมฝ่ายจิตได้แก่พวกที่ถือว่า ความแท้จริงของปฐมธาตุ มีมากมาย แต่มีลักษณะเป็นนามธรรม (จิต) (Berkeley, 1980)

4. เราจะรู้ว่า มีจิตได้อย่างไร มนุษย์มีการเรียนรู้ เพราะมนุษย์ คือ จิตวิญญาณในแง่ที่กล่าว ว่า มนุษย์มีความรู้สึกมีความคิด มีการนึกคิด มีอารมณ์ สามารถเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้ ซึ่งแตกต่างจาก สสารโดยทั่วไปที่ไม่มีการเรียนรู้ มนุษย์มีความรู้สึกขัดแย้งแล้วในความขัดแย้งกันนี้เองจึงเกิดแนวคิด ดังที่กล่าวแล้วว่า มนุษย์ ประกอบด้วย 2 ส่วนคือร่างกายและจิตวิญญาณ ร่างกายมีการเปลี่ยนแปลง ไม่คงที่ถาวร มีการเกิดขึ้น และดับไปส่วนจิตวิญญาณ เป็นอมตะ ไม่มีการเปลี่ยนแปลง ถ้าหากคนเรามี แต่ร่างกายอย่างเดียว ก็จะทำอะไรได้ตามความต้องการทางกาย แต่ถ้ามีจิตอยู่ด้วย หากร่างกายจะทำ ในสิ่งที่ไม่ดี จิตก็จะมี ความรู้สึกขัดแย้งไม่ให้อำนาจในสิ่งนั้น ด้วยเหตุนี้ความขัดแย้งจึงเกิดการแสวงหา ความจริงของจิตนิยม จิตนิยมเป็นความนิยมเชื่อที่เก่าแก่ที่สุดของปรัชญาโดยเริ่มตั้งแต่เริ่มปรากฏมี มนุษย์ สามารถเข้าไปในปรากฏการณ์ของธรรมชาติ ความคิดเรื่องจิตนิยมนี้เริ่มเข้าสู่จิตของ มนุษย์ เมื่อมนุษย์มีความเชื่อว่า ธาตุอันดำรงอยู่อย่างแท้จริงมีลักษณะเป็นวิญญาณ (Berkeley, 2015)

จอร์จ เบิร์กเลย์ พยายามปรับปรุงแนวความคิดของพวกประจักษ์นิยมด้วยกันจนกลายเป็น พวกจิตนิยมเชิงอัตวิสัย เบิร์กเลย์เห็นว่า สสารที่พูดถึงนั้น เป็นเพียงการรวมตัวของคุณสมบัติแท้และ คุณสมบัติประกอบเข้าด้วยกัน แท้จริงแล้วมันเป็นเพียงที่จิตเรารับรู้หรือเห็นว่ามันมีอยู่เท่านั้น สิ่งทั้งหมดนี้เป็นเพียงภาวะที่จิตรับรู้เอง มันมิได้มีอยู่อย่างแท้จริงอะไรเลย จากการที่เห็นว่าสิ่ง ภายนอกทั้งหมดนั้นมิได้มีอยู่อย่างแท้จริงจึงถูกเรียกว่าจิตนิยมเชิงอัตวิสัย เบิร์กเลย์ ไม่ยอมรับคุณสมบัติแท้จริงของวัตถุ เช่น การกินเนื้อที่กับคุณสมบัติ เป็นส่วนประกอบของวัตถุ เช่น สีส ของวัตถุเป็นคนละ สภาวะ เพราะทั้งสองอย่างต่างก็เป็นเพียงการรับรู้ของจิต และเบิร์กเลย์ เป็นจิตนิยมที่เก่าแก่ที่สุด ได้แก่ จิตนิยมแบบเพลโต ซึ่งไม่ใช่จิตนิยมแบบจัด คำสอนของเพลโต มีว่า สิ่งแท้อจริงคือมโนคติ และมโนคติ ไม่ได้มีสภาพเป็นจิตอย่างเดียว แต่เขาหมายถึง เพียงว่ามันเป็นสิ่งที่ปรนัยหรือที่ตัวเขาเองเรียกว่า “แบบ” ซึ่งมันไม่ใช่สสาร แต่เป็นสารัตถะหรือแม่แบบนิรันดร์หรือมาตรฐานสำหรับสิ่งที่มีสัมผัสได้ ส่วนโลกแห่งผัสสะนั้นมีฐานะเป็นเงาของโลกแห่ง มโนคติเท่านั้น เรารู้มโนคติโดยใช้เหตุผลหรือปัญญา

(Berkeley, 2015) แต่เขาก็ยอมรับว่า ความคิดหรือจินตภาพ ซึ่งเกิดจากจิตก็เป็นความจริงด้วย เช่นเดียวกัน จึงเป็นเหตุให้เขาถูกเรียกว่า “นักปรัชญาจิตนิยม” ด้วยเช่นกัน

เขาเชื่อว่า วัตถุทั้งหลายพร้อมทั้งคุณสมบัติทุกอย่างของมัน ไม่ว่าจะเป็นปฐมภูมิและทุติยภูมิ ล้วนขึ้นอยู่กับความรู้ของจิตพร้อมกับวัตถุ จึงไม่ได้มีความเป็นจริงในตัวเอง เป็นแต่เพียงความคิดของจิต มนุษย์เท่านั้น นั่นหมายถึงว่า แก่นแท้ของวัตถุคือการถูกรู้ด้วยจิต บางครั้งแนวความคิดของเบร์กเลย์ อาจถูกเรียกว่า “อัสสารนิยม” นั่นคือ ทุกสิ่งที่เรารับรู้ ได้เป็นเพียงความคิดอันหนึ่ง เพราะความคิดต่าง ๆ เป็นเรื่องของจิตทั้งนั้น ด้วยเหตุนี้แน่นอนอาจกล่าวได้ว่า เบร์กเลย์เป็นนักปรัชญาจิตนิยม เพราะเน้นหลักของจิต หรือการ รับรู้ในวัตถุภายนอก สิ่งที่ทำให้คนเรารับรู้วัตถุภายนอกได้ก็คือจิต ทุกสิ่งทุกอย่างอยู่ที่จิตหรือ แนวความคิดเกี่ยวกับวัตถุนั้น ๆ เบร์กเลย์ ได้สรุปไว้ว่า เขาปฏิเสธความมีอยู่ของสสาร เน้นเฉพาะจิต หรือความคิดเกี่ยวกับ วัตถุนั้นๆ เท่านั้น เขาเรียกปรัชญาของตนเองว่า “จิตนิยมแบบอัตนัย” เขาเน้นหลักของความคิดที่เป็นนามธรรม ความคิดนี้แหละที่เขาเรียกว่า ประสบการณ์ อย่างประสบการณ์การเห็น เขาก็ใช้คำว่า ความคิดที่เป็นความเห็นความรู้ของมนุษย์ เริ่มด้วยมติที่ว่า วัตถุอันเป็นความรู้ของมนุษย์ คือ สรรพมโนภาพ นอกจากมโนภาพอันเป็นเป้าหมายแห่งความรู้ของมนุษย์แล้ว ก็ต้องมีสิ่งที่เป็นผู้รู้ และมีมโนภาพเหล่านี้ด้วย สิ่งนี้แหละ คือที่เราเรียกกันว่า จิต เจตภูต วิญญาณ หรือตัวตน ญาณวิทยา แต่เขาไม่ได้พิสูจน์ยืนยันว่า เหตุใด ตัวฉันและมโนภาพของฉันจึงเป็นความจริง เขาเพียงแต่อ้างเฉย ๆ ว่า มโนภาพมีอยู่ จึงจำต้องมีผู้สร้างมโนภาพ แต่เขาก็ได้ชี้แจงอย่างขาวกระจ่างว่า ตัวฉันไม่ใช่ประมวลแห่งมโนภาพ ตามลำดับไป เพราะว่า ฉันรู้ และรู้สึกตัวตนได้ และตัวฉันเองก็ไม่ใช่มโนภาพของฉัน หากเป็นอย่างอื่น เป็นสิ่งที่คิดและรู้กระทำการ รู้สังเกตตั้งเจตจำนง และกระทำการเกี่ยวกับมโนภาพ ฉันรู้ว่าตัวตน ซึ่งเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับฉันนั้น, เป็นผู้สังเกต ทั้งสีและเสียง ฉันรู้ว่า, เจ้าตัวสีเอง จะสังเกตเสียง และ เสียงเองจะสังเกตสีนั้นย่อมเป็นไปได้ ฉันรู้ว่า, ด้วยเหตุนี้ฉันจึงเป็นหนึ่งเดียว ผิดจากสีและเสียง และ ผิดจากบรรดามโนภาพใด ๆ ทั้งสิ้น (Berkeley, 1980)

เบร์กเลย์แบ่งแยกมโนภาพหรือวัตถุแห่งความรู้ ออกเป็น 2 จำพวก คือ มโนภาพในความหมายแคบๆ จำพวกหนึ่ง และสิ่งหมายรู้ หรือ สิ่งนิกรู้ อีกจำพวกหนึ่ง มโนภาพในความหมายแคบ ๆ นั้น คือ ภาพในความนึก, ที่แทนสิ่งนอกกายอยู่ ส่วนสิ่งหมายรู้นั้นไม่มีภาพอะไร แทนมัน เพราะมันเป็นนามธรรมแต่ก็เป็นความรู้แก่เราได้ มโนภาพ คือ ภาพแทนรูปธรรม ส่วนสิ่งหมายรู้ คือ การนึกถึงนามธรรมขึ้นมานั่นเอง มโนภาพในความหมายแคบๆ แบ่ง ออกได้เป็น 2 ประเภทคือ 1. มโนภาพประเภทซึ่งมาทำให้เรารับรู้โดยตรง ทั้งนี้โดยเราไม่อาจรับรู้บิดเบือนให้เป็นอื่นไปได้ เช่น เมื่อเราเห็นโต๊ะตัวหนึ่งอยู่ตรงหน้าเรานั้น เราจะทำให้มันไม่มีอยู่ หรือจะเห็นให้เป็นรูปร่างอื่นไป มันก็คงมีภาพเช่นนั้นอยู่ตรงหน้าเราเช่นเดิม โต๊ะตรงหน้าเราคือ มโนภาพที่ไม่อาจเป็นอื่นไปได้ 2.ประเภทซึ่งเราคิดขึ้นตามแต่จะปรารถนา มีอีกชื่อหนึ่งว่า จินตนาการ เบร์กเลย์กล่าวว่า มโนภาพอันเรารับรู้ได้ทางอวัยวะรับสัมผัสโดยตรงนั้น มี ลักษณะ เข้ม เด่นชัดและจริงจัง ยิ่งกว่าจินตนาการ ส่วนสิ่งหมายรู้นั้น สิ่งหมายรู้เกี่ยวกับจิตของเราเอง สิ่งหมายรู้เกี่ยวกับเจตภูต และสิ่งอันมีกัมมันตภาพทั้งปวง ที่เป็นนามธรรม ซึ่งความจริงสิ่งหมายรู้เหล่านี้ เราไม่อาจเห็นเป็นมโนภาพได้เลย นอกจากจะทำเป็นสัญลักษณ์ขึ้นมาแทนมันเท่านั้น และสิ่งหมายรู้เกี่ยวกับความเกี่ยวข้อง ระหว่างสรรพสิ่งและสรรพมโนภาพ เป็นความเกี่ยวข้องอันไม่ใช่ทั้งสรรพสิ่งหรือมโนภาพที่มาเกี่ยวข้องกันนั้น ทั้งมโนภาพและสิ่ง

หมายรู้ก็เป็นความจริงตรา ของสิ่งภายนอกเหมือนกัน มโน ภาพเป็นสิ่งที่ไร้กัมมันตภาพ เพราะเป็นแต่เพียงภาพภายในความนึกคิด ไม่ใช่ตัวจริงที่ก่อ มโนภาพนั้น มโนภาพจึงกระทำการอะไรไม่ได้ มันไม่เหมือนและไม่ใช่อะไรของสิ่งอันมีกัมมันตภาพ อนึ่งที่เบิร์กลีย์เรียกว่า ตัวฉัน นั้น ตรงกับที่เรียกว่า วิญญาณ หรือเจตภูต ความแท้จริงทั้งสิ้นของมโนภาพ อยู่ตรงที่มันถูกสังเกตเท่านั้น แต่วิญญาณหรือเจตภูตมีความแท้จริงดั้งเดิม และเหนือกว่ามโนภาพ วิญญาณ คือ สิ่งอันมีกัมมันตภาพที่สามารถก่อมโนภาพและสามารถคิด วิญญาณหรือเจตภูต ผิดกับมโนภาพตรงที่มันมีกัมมันตภาพ แต่มโนภาพไม่มีกัมมันตภาพ เบิร์กลีย์สอนว่า จิตหรือตัวฉัน เป็นสิ่งที่รู้ได้ ไม่ใช่เพราะมีกัมมันตภาพเท่านั้น หากเพราะมันแสดงความเป็นเอกในตัว ซึ่งผิดกับลักษณะทั้งหลาย และประมวลของมโนภาพตามลำดับจิตย่อมมีความเป็นนิรันดร์ ไม่เหมือนมโนภาพซึ่งรังแต่จะสลายและแปรปรวนไป จากที่ได้กล่าวมา เบิร์กลีย์ยังไม่ได้สอนอะไรแตกต่างจากเดส์การ์ตส์ หรือล๊อค (กิริติ บุญเจือ, 2529)

การยืนยันของในความมีอยู่ของตัวฉันเหมือนกัน และ มโนภาพของตัวฉันก็ยอมรับแล้วว่าเป็นจริง แต่ทว่าเคียงคู่มากับคำสอนเรื่องความมีอยู่ของ ตัวฉันและมโนภาพของฉัน เบิร์กลีย์ได้พ่วงคำสอนปฏิเสธความแท้จริงของสิ่งที่ไม่ใช่จิต หรือไม่ใช่ เจตภูตด้วย ตามความเข้าใจของเขา สสารหมายถึงสิ่งซึ่งมีอยู่ได้โดยตัวเอง และจะไม่เปลี่ยนแปลงอย่างใด แม้ทุกๆ สิ่งที่อยู่สัมผัส และการรับรู้สัมผัสจะได้สูญสิ้นไปแล้ว นอกจากนี้สสารยัง ไม่ใช่สิ่งเดียวกับพิชาน แต่ตามคำจำกัดความแล้ว ต้องแตกต่างกับพิชานอย่างมากมาด้วย สสารที่สังเกตได้มีอยู่เพียงเป็นมโนภาพ เบิร์กลีย์ยอมรับว่าสรรพสิ่งที่เรา เห็น ดม ฟังแตะ และชิมนี้ มีอยู่จริง แต่ที่เขาไม่เชื่อนั้น อยู่ตรงที่ว่า สิ่งเหล่านี้มีอยู่ได้โดยตัวเองนอกจิตใจของเรา อีกนัยยะหนึ่งเขาเชื่อว่า โต๊ะที่ฉันเรียนหนังสือนี้มีอยู่ แต่มีอยู่โดยที่ฉันเห็นได้และคลำได้ และแม้ฉันจะออก จากห้องทำงานไป ฉันก็พูดได้ว่ามันคงมีอยู่ ทั้งนี้เพราะว่าหากฉันเข้าไปในห้องนั้นอีกก็จะเห็นมันอีก หรือสิ่งที่รู้สัมผัสอื่น ๆ ก็จะสามารถมันได้ ปรากฏกลืนขึ้น นี่ก็เพราะว่ากลืนนั้นถูกดม มีเสียงขึ้น นี่ก็ เพราะเกิดการได้ยิน มีสีหรือมีรูปร่างเกิดขึ้น นี่ก็เป็นด้วยมีตาคอยดู หรือมีมือคลำอยู่ จึงรู้ได้เช่นนั้น เบิร์กลีย์กล่าวว่า เรารู้ว่ามีสิ่งใดอยู่ ก็เพราะเราอนุมานเอาว่ามันมีอยู่ จากการรับรู้ลักษณะต่างๆ ของ มัน มีรูปร่าง สี เสียง กลิ่น และรส เรารู้ว่าสิ่งใดมีอยู่ ก็ด้วยประมวลแห่งคุณภาพต่างๆ ของมัน แต่เมื่อ รูปร่าง สี เสียง กลิ่น และรสนั้น ต่างคนต่างเห็นผิดกันไปเสียแล้ว และยิ่งบางทีคน ๆ เดียวรับรู้คุณสมบัติ ของสิ่งบางอย่างได้ผิด ๆ กันในเวลาต่างๆ กัน เช่นเมื่อเขาเป็นไข้ และเมื่อเขาสบายดีเช่นนั้น ก็ไม่มี อะไรแน่นอนในคุณภาพที่เห็นสักอย่างเดียว อันอาจรับไว้ได้ว่า เป็นสิ่งแทนการรับรู้ นั้น เมื่อเป็นเช่นนั้น สิ่งรู้ก็ต้องเกี่ยวกับเรา ซึ่งเป็นผู้รู้ และความรู้คือมโนภาพของสิ่งต่าง ๆ นั้นมีอยู่จริง แต่มีอยู่เป็นมโนภาพหาได้มีอยู่โดยตัวเองไม่ข้อนี้ วิทยาศาสตร์อาจแย้งได้ว่าคุณภาพของสรรพสิ่งมีปริมาณแน่นอน แทนมันอยู่ และใครจะรู้สึกคุณภาพนั้นอย่างไร เราก็อาจรู้ได้จากการรู้ภาวะของผู้นั้น ในขณะที่ทำการรับรู้แต่วิทยาศาสตร์ขณะนั้นยังเจริญไม่ถึงขั้นนี้ เมื่อสิ่งหนึ่งปรากฏสภาพแก่เราไปได้ต่าง ๆ หรืออีกนัยยะหนึ่ง เมื่อมีมโนภาพแทนมันตั้งมากหลาย เช่นนี้ เราก็ทราบไม่ได้ว่า มันมีอยู่จริงเป็นอย่างไรกันแน่ เพราะสิ่งที่เราว่ามันนั้น ต้องมีความแน่นอน อย่างใดอย่างหนึ่ง ส่วนที่อนุมานว่าสสารจะต้องมีอยู่เป็นเหตุของการเห็นของเรานั้น (Berkeley, 1984)

เบิร์กลีย์ กล่าวว่า เราอาจคิดไปอย่างอื่นก็ได้ คืออาจคิดไปว่า มีจิตอันยิ่งใหญ่อยู่อย่างหนึ่งมาคอยบังคับจิตของเราให้เกิด มโนภาพที่ไม่เป็นอันไปได้นั้น อนึ่งตามคำจำกัดความแล้ว สสารย่อมเป็นสิ่งที่ไร้ กัมมันตภาพทางจิต ฉะนั้นมันจะทำให้เราเกิดมโนภาพเกี่ยวกับมันได้อย่างไร ถ้าสสารไม่ใช่จิต

ไม่รู้คิด จะทำให้เราคิดได้ หรือส่วนที่ถือกันว่าสสาร เป็นสิ่งซึ่งคนเราไม่อาจรู้สภาพได้นั้นก็เท่ากับประกาศว่ามันไม่มีนั่นเองตรงนี้ เราก็เห็นกลเม็ดในตรรกวิทยาของท่านบิชอบทันที เขาว่าสสารไม่มีก็มันตภาพทางจิต ตามที่เข้าใจกัน ทัว ๆ ไป ข้อนี้เรายอมรับ แต่ที่เขาว่ามันทำให้เราเกิดมโนภาพได้อย่างไรนั้น วิทยาศาสตร์ สรีรวิทยาต่อมาอธิบายว่า มโนภาพเป็นการสะท้อนขึ้นในสมองจากการรับรู้ทางอวัยวะรับสัมผัส อีกนัย ยะหนึ่งเป็นภาพจริง ๆ อันมีสสารเป็นต้นเหตุ หาใช่ความคิดไม่ มโนภาพไม่ใช่ปรากฏการณ์ทางจิตหรือวิญญาณ หากเป็นปรากฏการณ์ทางสสาร เช่นนี้ข้อถกปัญหาแย้งของเขาก็เป็นอันตกไป แม้จิต เราก็ถือกันในขณะนี้ว่าเป็นปรากฏการณ์อันเนื่องมาจากสสารด้วย การคิด ก็เป็นเรื่องสสาร จากสสารนอก กายถึงมโนภาพจิตและความคิด จึงเป็นเรื่องของสสารล้วนๆ แนวคิดเช่นนี้ก็ต้องตามตรรกวิทยาเหมือนกัน และยังถูกต้องตามความเป็นจริงด้วย แต่เบิร์กเลย์โพล่คิดกลับเป็นเรื่องทางมโนภาพไปหมด (Berkeley, 1984)

วิเคราะห์เปรียบเทียบ

เบิร์กเลย์ เชื่อว่า จิตนิยม คือ แนวคิดเรื่องจิตเป็นอัตตา จะเห็นว่า อัตตาสากลเป็นนายของอัตตาปัจเจก แต่โยคจารออกเป็น 2 ระดับ คือจิตที่ยังหลงอยู่ในโลกมายาจัดเป็นจิตปัจเจกเหมือนอัตตาปัจเจก ส่วนจิตในภาวะสูงสุดจัดเป็นจิตสากลหรือจิตสมบูรณ์ (วิชญ์ปติมาตตรา) เหมือนอัตตาสากล

ผู้เขียนเห็นด้วยบางส่วนกับแนวคิดของกลุ่มนักวิชาการที่ตีความแบบจิตนิยมอัตวิสัย โดยเฉพาะประเด็นที่ว่า จิตของนิกายโยคจารไม่ใช่สิ่งสมบูรณ์อย่างพรหมันของฮินดู แต่เป็นจิตที่เกิดต่อย่างต่อเนื่องในรูปของกระแส อย่างไรก็ตาม ประเด็นที่ว่านิกายโยคจารปฏิเสธความมีอยู่ของโลกภายนอกอย่างสิ้นเชิงนั้นน่าจะไปไกลเกินกว่าคำสอนของนิกายโยคจาร เพราะนิกายโยคจารอาจจะต้องการปฏิเสธโลกในความหมายทางจริยธรรมที่มนุษย์ปุถุชนปรุงแต่งขึ้นอย่างผิดพลาดก็ได้ ไม่ใช่โลกทางกายภาพที่มีอยู่ภายนอกจริงๆ นอกจากนั้น การตอบปัญหาเรื่องการรับรู้ร่วมกันที่ว่าจิตของแต่ละคนสามารถส่งผ่านข้อมูลการรับรู้ถึงกันแบบจิตต่อจิตหรือแบบโทรจิตได้ ผู้วิจัยมองว่าเป็นการตีความที่ค่อนข้างแปลกและออกในแนวอทิปาฏิหาริย์มากเกินไป นิกายโยคจารเพียงแต่บอกว่าเราสามารถรับรู้ร่วมกันได้เพราะคนที่อยู่ในภพภูมิเดียวกันจะมีพื้นเพจิตเหมือนกันหรือมีวิบากกรรมร่วมกัน (วิปากจิต) แนวคิดนี้สามารถตีความได้ว่า มนุษย์ในสังคมเดียวกันจะยึดถือระบบบัญญัติหรือระบบสัญลักษณ์สำหรับสื่อความหมายเดียวกัน ซึ่งระบบบัญญัตินี้โดยเนื้อแท้ของมันก็คือสิ่งที่มนุษย์คิดปรุงแต่งขึ้น ไม่ใช่ความจริงที่มีอยู่ตามธรรมชาติ จะเรียกว่าโลกมายาก็ได้ในความหมายว่าไม่มีอยู่จริง มนุษย์ปุถุชนที่อยู่ในระบบสมมติ (โลกมายา) เดียวกันย่อมจะถูกหล่อหลอมให้มีพื้นเพจิตและมีข้อมูลมโนภาพคล้ายคลึงกัน ดังนั้น โลกที่พวกเขารับรู้แม้จะเป็นเพียงโลกสมมติที่ไม่ตรงกับความจริงตามธรรมชาติเหมือนที่พระอรหันต์รับรู้ แต่ก็สามารถรับรู้ร่วมกันหรือเข้าใจตรงกันได้(พระมหาวิโรจน์ วิโรจโน (ผาตา),2545)

แนวคิดเรื่อง “จิตปรุงแต่ง” หรือ โลกมายาภาพอันเกิดจากการคิดปรุงแต่งของจิต น่าจะเป็นข้อมูลส่วนหนึ่งที่แสดงให้เห็นร่องแนวคิดจิตตามตรรกของนิกายโยคจารได้บ้างไม่มากนักน้อย การที่ผู้วิจัยเลือกนำเสนอเฉพาะแนวคิดดังกล่าวนี้ เพราะเห็นว่าเป็นแนวคิดที่ได้รับการเน้นย้ำมากในนิกายโยคจารและมักถูกนำไปตีความแบบจิตนิยมว่าเป็นแนวคิดที่ปฏิเสธความมีอยู่ของโลกภายนอก ซึ่งการได้

ทราบแนวคิดของพระพุทธศาสนายุคต้นเป็นฐานก่อน น่าจะทำให้เรามีเกณฑ์หรือมีเครื่องมือในการชี้วัดว่า แนวคิดต่างๆ ที่นิกายโยคajaranำเสนอไว้นั้นหลุดออกไปจากฐานคิดเดิมเลยหรือว่ายังอยู่ในแนวทางของฐานคิดเดิมอยู่ (พุทธทาสภิกขุ, 2556)

อย่างไรก็ตาม “จิตเท่านั้นมีอยู่” โดยได้ยกตัวอย่างรูปคำแบบเดียวกันที่ฝ่ายเถรวาทใช้อธิบายโลกมายาภาพที่เกิดจากความคิดคลาดเคลื่อนไปจากความเป็นจริง (จิตตวิปลาส) ว่าเป็น “เพียงความคิดเท่านั้น” เหตุผลที่ผู้วิจัยมองว่าความหมายแบบนี้เหมาะสมมากกว่าก็คือว่าเวลาที่นิกายโยคajaran ใช้คำว่า “จิตตมาตร” เป้าหมายที่ต้องการเล็งไปหาก็คือโลกมายาภาพที่เกิดจากการคิดปรุงแต่งอย่างผิดพลาดของปุถุชน ไม่ใช่เล็งไปหาความมีอยู่ของจิตเพียงอย่างเดียว เล็งไปหาเพื่อที่จะบอกว่ามายาภาพที่ปุถุชนหลงเชื่อว่าเป็นเรื่องจริงนั้นไม่ใช่อะไรอื่นเลยนอกจากความคิดปรุงแต่งของพวกเขาเท่านั้น

อุปมาเรื่องการแสดงช้างมายากลของท่านวสุพัณฺธุจะสะท้อนให้เห็นความหมายของจิตตมาตรได้เป็นอย่างดี ผู้ชมการแสดงช้างมายากลที่หลงเชื่ออย่างสนิทใจว่าภาพที่เห็นเป็นช้างจริง แต่ละคนต่างก็แสดงอารมณ์หวั่นไหวหวาดกลัวว่าช้างนั้นจะเข้ามาทำร้ายตน ในกลุ่มคนเหล่านั้นมีบุคคลคนหนึ่งเป็นผู้รู้เบื้องหน้าเบื้องหลังการแสดงมายากลอย่างละเอียด เขานั่งชมการแสดงมายากลอย่างสงบนิ่ง ไม่ได้แสดงอารมณ์หวั่นไหวหวาดกลัวแต่อย่างใด เพราะรู้ความจริงเบื้องหลังการแสดงทุกอย่างพร้อมกันนั้นเขาได้พยายามบอกคนอื่นว่าอย่าได้กลัวไปเลย ภาพที่เห็นนั้นไม่ใช่ช้างจริงหรอก เป็นเพียงช้างมายาที่เกิดจากกลวิธีการแสดงของนักมายากลเท่านั้น คนที่เชื่อเขาก็บรรเทาความหวาดกลัวไปได้บ้าง แต่สำหรับคนที่ไม่เชื่อก็นั่งดูด้วยความหวาดกลัวต่อไป ในอุปมานี้ผู้ชมที่หลงเชื่อว่าช้างมายาเป็นเรื่องจริงก็คือปุถุชนผู้ยังมีกิเลสทั่วไป ความหวาดกลัวเวลาเห็นช้างมายาก็คือความทุกข์ของปุถุชนอันเกิดจากความยึดมั่นถือมั่นในมายาภาพที่ตนคิดปรุงแต่งขึ้น ผู้ชมที่รู้เบื้องหลังการแสดงก็คือผู้หลุดพ้นแล้วมีพระพุทธเจ้าเป็นต้น คำบอกกล่าวของผู้รู้ที่ว่าช้างนั้นเป็นเพียงมายาภาพที่เกิดจากกลวิธีการสร้างของนักมายากลก็คือคำสอนของผู้หลุดพ้นที่ว่ามายาภาพที่ปุถุชนคิดปรุงแต่งขึ้นเป็นเพียงความคิดเท่านั้น (จิตตมาตร) (พระมหาสมบุญ วุฑฺฒิกโร (พรธนา), 2552)

จากอุปมาจะเห็นว่า เป้าหมายที่ท่านวสุพัณฺธุต้องการเล็งไปหาก็คือกลวิธีการแสดงของนักมายากล ไม่ใช่เล็งไปหาความมีอยู่ของนักมายากลเพียงคนเดียวในจักรวาล ถ้าท่านวสุพัณฺธุต้องการจะให้ความหมายว่า “จิตเท่านั้นมีอยู่” เหมือนการตีความแบบจิตนิยมทางอภิปรัชญา อุปมาเรื่องช้างมายาก็ควรจะเล็งไปหาความมีอยู่ของนักมายากลเพียงคนเดียว ไม่ใช่เล็งไปหาวิธีการแสดงของนักมายากล โดยที่มีจิตเพียงอย่างเดียว แต่ก็แฝงความหมายว่า “ความคิดเพียงอย่างเดียว” อยู่ด้วย เพราะการรักษาจิตก็คือการไม่ปล่อยให้จิตคิดปรุงแต่งอารมณ์ในเชิงกามคุณ ในทางกลับกัน การไม่รักษาจิตก็คือการปล่อยให้จิตคิดปรุงแต่งอารมณ์ในเชิงกามคุณ ถ้าอธิบายในกรอบโครงสร้าง-หน้าที่ของจิตสามระดับ จิตระดับมูลฐาน (ภวังคจิต) และจิตระดับรับรู้อารมณ์ (วิญญาณ 6) ถือว่าเป็นจิตที่ทำหน้าที่ตามธรรมชาติ ยังไม่ได้ก่อปัญหาในทางจริยธรรม เพราะเป็นเพียงจิตที่เป็นผลแห่งกรรม (วิปากจิต) จิตที่ก่อปัญหาในทางจริยธรรม (สร้างกรรม) คือจิตระดับความคิด (มโน/ชวนจิต) หรือจิตที่ทำงานใช้ความคิดอยู่ภายใน จิตระดับนี้เองที่พระพุทธเจ้าทรงต้องการให้เราคุ้มครองรักษาไม่ให้ตกไปสู่การคิดปรุงแต่งอารมณ์บนฐานของกิเลส โดยนัยนี้ คุ้มครองรักษาจิตก็คือการคุ้มครองรักษาความคิดนั่นเอง ภาพของจิตเท่านั้น (วิชญูปติมาตร) เหมือนคนเป็นโรคตามองเห็นพระจันทร์สองดวง

กล่าวถึงปัญหาการรับรู้โลกของปุถุชนว่าเหมือนคนที่ชมการแสดงมายากลแล้วหลงเชื่อว่าภาพที่เห็นเป็นเรื่องจริง “ความผิดพลาด (ภราณติ) อันเนื่องจากการปรากฏของสิ่งที่ไม่ได้อยู่จริง เป็นเหตุแห่งความเศร้าหมอง เพราะเป็นเหมือนการปรากฏของข้างมายากล และเพราะเป็นการไม่ปรากฏของสิ่งที่มีอยู่จริง...” กล่าวคือโลกมายาภาพหรือโลกแห่งความผิดพลาดแม้จะไม่มีอยู่จริง แต่ก็สามารถสร้างปัญหาความทุกข์ให้แก่ผู้หลงเชื่อได้ เหมือนคนที่เชื่อว่าข้างมายากลเป็นข้างจริงแล้วหวาดกลัวว่าข้างจะเข้ามาทำร้ายตน โดยนัยนี้ ความทุกข์ของปุถุชนก็คือความทุกข์อันเกิดจากการถูกลวงด้วยโลกมายาภาพที่ตนสร้างขึ้น (พระราชวิสุทธิกวี, 2533)

ผู้เขียนสรุป แนวคิดหลักของจิตตมัตต เป็นแนวคิดของสำนักโยคอาจารย์ เชื่อว่า ทุกสิ่งเป็นเพียงจิต โลกภายนอกไม่มีอยู่อย่างแท้จริง มีเพียงการปรากฏของจิตเท่านั้น ปฏิเสธความมีอยู่ของวัตถุภายนอกโดยสิ้นเชิง แต่ยอมรับว่าโลกปรากฏผ่านสภาวะทางจิต อาศัยแนวคิด “อาลยวิญญาน” หรือคลังแห่งสัญญาและกรรม เป็นตัวหล่อหลอมประสบการณ์และสภาวะของจิต ซึ่งมีจุดมุ่งหมายหลักคือการบรรลุ “สุญญตา” (ความว่าง) และการหลุดพ้น ส่วนแนวคิดจิตนิยมของจอร์จ เบิร์กเลย์ เขาเชื่อว่าการดำรงอยู่ของสิ่งต่าง ๆ ขึ้นอยู่กับการรับรู้ เขาปฏิเสธความมีอยู่ของวัตถุภายนอกโดยอ้างว่าโลกที่เรารับรู้เป็นเพียงแนวคิดในจิต แต่ยอมรับว่ามีพระเจ้าเป็นผู้รับรู้ทุกสิ่ง ซึ่งช่วยให้โลกมีอยู่ได้ตลอดเวลา แม้ว่าเราจะไม่มีใครรับรู้ (Berkeley, 1984)

องค์ความรู้ใหม่

ผู้เขียนสังเกตว่า แนวคิดของเบิร์กเลย์นั้นมุ่งเน้นไปที่ญาณวิทยาและอภิปรัชญาในบริบทของปรัชญาตะวันตก ซึ่งมีตารางเปรียบเทียบให้เห็นดังนี้

ตารางเปรียบเทียบจิตตมัตตของโยคอาจารย์กับจิตนิยมของจอร์จ เบิร์กเลย์

ประเด็นเปรียบเทียบ	จิตตมัตตของโยคอาจารย์	จิตนิยมของจอร์จ เบิร์กเลย์
ธรรมชาติของความจริง	ทุกสิ่งเป็นเพียงจิต ไม่มีวัตถุภายนอก	สิ่งต่าง ๆ มีอยู่เพราะถูกจิตรับรู้
การมีอยู่ของวัตถุ	วัตถุเป็นเพียงภาพมายาของจิต	วัตถุมีอยู่ในฐานะที่ถูกจิตรับรู้
บทบาทของจิต	จิตเป็นสิ่งเดียวที่แท้จริง	จิตเป็นตัวกลางในการรับรู้ความจริง
องค์ประกอบศูนย์กลาง	อาลยวิญญาน (คลังแห่งจิต)	พระเจ้าเป็นผู้รับรู้ตลอดเวลา
เป้าหมายของแนวคิด	หลุดพ้นจากอวิชชาและการยึดติด	แสดงให้เห็นว่าวัตถุไม่มีอยู่อย่างอิสระ

จะเห็นได้ว่า ถึงแม้ว่าทั้งสองแนวคิดจะปฏิเสธความมีอยู่ของวัตถุภายนอกและเน้นบทบาทของจิต แต่จิตตมัตตมุ่งเน้นไปที่การหลุดพ้นจากสังสารวัฏ ขณะที่จิตนิยมของจอร์จ เบิร์กเลย์เป็นการอภิปรายเชิงญาณวิทยาเกี่ยวกับธรรมชาติของการรับรู้ โดยที่พระเจ้ามีบทบาทสำคัญในการรักษาความมีอยู่ของโลก

บทสรุป

วิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องจิตตามตรรกะของโยคากับจิตนิยมของจอร์จ เบิร์กเลย์ พบว่า นิยามโยคามีทัศนะที่แตกต่างจากระบบความคิดอื่นๆ คือ การยอมรับความเป็นจริงที่มีอยู่เพียงสิ่งเดียวของจิต ไม่มีความจริงอื่นใดนอกจากจิต และการปฏิเสธความเป็นจริงของวัตถุภายนอก และจบสิ้นที่กระบวนการทำงานของจิตทั้งสิ้น การมีอยู่หรือไม่มีอยู่ของวัตถุภายนอกจึงไม่ใช่เรื่องสำคัญที่จะนำไปสู่ความรู้แจ้งหรือความหลุดพ้น อีกทั้งวัตถุภายนอกจะมีหรือไม่มีอยู่จริงไม่อาจยืนยันได้จึงไม่ใช่ประเด็นสำคัญ ด้านเบิร์กเลย์ เชื่อว่า จิต เจตภูต วิญญาณ หรือตัวตน โดยแบ่งแยกมโนภาพหรือวัตถุแห่งความรู้ ออกเป็น 2 จำพวก คือ มโนภาพใน ความหมายแคบ ๆ จำพวกหนึ่ง และสิ่งหมายรู้ หรือ สิ่งนี้รู้ อีกจำพวกหนึ่ง มโนภาพ คือ ภาพแทนรูปธรรม ส่วนสิ่งหมายรู้ คือ การนึกถึงนามธรรมขึ้นมา คือ จินตนาการ นอกจากจะทำเป็นสัญลักษณ์ ขึ้นมาแทนมันเท่านั้น และสิ่งหมายรู้เกี่ยวกับความเกี่ยวข้องระหว่างสรรพสิ่งและสรรพมโนภาพ เป็นความเกี่ยวข้องอันไม่ใช่ทั้งสรรพสิ่งหรือมโนภาพที่มาเกี่ยวข้องกันนั้น ทั้งมโนภาพและสิ่งหมายรู้ก็เป็นความจริงตราของสิ่งภายนอกเหมือนกัน มโนภาพเป็นสิ่งที่ไร้กัมมันตภาพ เพราะเป็นแต่เพียงภาพภายในความนึกคิด ไม่ใช่ตัวจริงที่ก่อมโนภาพนั้น

เอกสารอ้างอิง

- กীরติ บุญเจือ. (2529). *ชุดพื้นฐานปรัชญา : แก่นปรัชญากรีก*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนา.
- พุทธทาสภิกขุ. (2556). *คู่มือมนุษย์*. กรุงเทพฯ : ธรรมสภา.
- พระมหาวิโรจน์ วิโรจน์ (ผาธา).(2545). การศึกษาเปรียบเทียบความคิดเรื่องภวังคจิตในพุทธปรัชญาเถรวาทกับอภิปรัชญาของพุทธปรัชญาโยคจาร. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ *ดุชนิพนธ์บัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา*. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร (พรรณนา). (2552). จิตตามตรรกะของโยคจาร: การศึกษาเชิงวิเคราะห์บนฐานแนวคิดเรื่องจิตในพระพุทธศาสนายุคต้น. *ดุชนิพนธ์พุทธศาสตร์ดุชนิพนธ์บัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระราชวิสุทธิกวี.(2533). *จิตวิทยาในพระอภิธรรม*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วิธาน สุชีวงศ์. (2529). *อภิปรัชญา (Metaphysics)*. กรุงเทพมหานคร: มหาลัยรามคำแหง.
- สุมาลี มหณรงค์ชัย. (2541). อภิปรัชญาในพุทธปรัชญานิยามโยคจาร. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Ashok Kumar Chatterjee. (1975). *The Yogācāra Idealism*. Delhi : Motilal Banarsidass.
- Gorgias. translated by B. Jowelt. (1953). *The Dialogues of Plato*. Oxford University Press.
- Berkeley.G. (1980). Ideas, Mind, and Berkeley. *American Philosophical Quarterly*. 17(3):1.

- Berkeley. G. (1984). *The Arguments of the Philosophers*. Edited by Ted Honderich, Reprinted and first published as a paper.
- Berkeley.G. (2015). *The Principles of Human Knowledge*. Reserved Jonathan Bennett Copyright
- Galloway, Brain. (1980). A Yogācāra Analysis of the Mind, Based on the Vijñāna Section of Vasubandhu's Pancaskandaprakarana with Gunaprabhā's Conmentary. *The Journal of the International Association of Buddhist Studies*. 3(2):7-20.
- R. M. Dancy. (2004). *Plato's introduction of forms*. Cambridge university press.
- Thomas, E. W. (1994). *Mind Only: A Philosophical and Doctrinal Analysis of the Vijñanava*. Delhi: Shri Jainendra Press, IX.